

Pr. Claudiu Dumea

*ISTORIA UNUI CANON
SAU
CUM AU AJUNS ROMÂNII
ORTODOCȘI*

București 1998

Imprimatur:
† Arhiepiscop Ioan Robu

Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București
Tehnoredactare computerizată:
Bernard NOGHIU
Tiparul executat la:
Tipografia Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București
BUZĂU-1998

Este vorba de canonul 28 al Conciliului din Calcedon (451) care constituie miezul separării Bisericii Răsăritene de Biserica Apuseană și fără de care această dureroasă ruptură nu poate fi înțeleasă. Acest canon 28 nu a apărut pe neașteptate, din bun senin. El a fost pregătit în mod constant și progresiv timp de secole și, odată apărut, a fost ca o sămânță care a rodit culminând cu marea schismă din 1054.

însemnat un atentat grav [a structura Bisericii așa cum a voit-o dumnezeiescul ei întemeietor.

Cât privește a treia parte a textului canonului 28, iarăși se poate discuta. Hotărârile luate de Conciliul din Niceea cu privire la ordinea ierarhică a Bisericilor Alexandriei și Antiohiei precum și la cele trei exarhate erau de natură disciplinar-administrativă, deci supuse schimbărilor. Unii istorici consideră că dacă Papa Leon cel Mare ar fi fost mai maleabil și mai diplomat, dacă ar fi negociat asupra textului canonului și ar fi validat o stare care de fapt exista, cea cuprinsă în partea a treia a canonului, poate lucrurile ar fi avut o altă evoluție și unitatea Bisericii ar fi fost salvată. E greu de presupus acest lucru. Odată pus principiul fals și neevangelic: unde e șeful statului, acolo e șeful Bisericii, lucrurile tot într-acolo ar fi evoluat.

Patriarhii Bizanțului au intenționat separarea și ar fi găsit pretexte pentru a se rupe de Roma, cum de fapt au și găsit, spre a deține supremația bisericească. După cucerirea Constantinopolului de către turci și mai ales odată cu mișcările naționale din secolul trecut, națiunile care au dobândit autonomie au aplicat același principiu pe care l-a aplicat biserica Bizanțului: unde e capitala politică, acolo e capul Bisericii. S-au constituit diferite biserici naționale, autonome, cu patriarhi proprii, fiecare cu primatul său. Toate acestea sunt roadele purtate în germen de canonul 28 al Conciliului din Calcedon.

CUPRINS

Organizarea metropolitană a Bisericii.....	4
Primatul de onoare	8
Expansiunea continuă	12
Canonul 28 al Conciliului din Calcedon	17
Urmările canonului 28 al Conciliului din Calcedon	23

Organizarea metropolitană a Bisericii

La sfârșitul secolului al II-lea, pe tot parcursul secolului al III-lea și la începutul secolului al IV-lea, odată cu clarificarea progresivă a poziției privilegiate a episcopului Romei, urmașul apostolului Petru, piatra de temelie pe care Cristos și-a zidit Biserica, deja în epoca preconstantiniană, Biserica, din motive practice, a luat ca model al propriei sale organizări exterioare, organizarea politico-administrativă a Imperiului Roman. Cum Imperiul, sub aspect administrativ, era împărțit în provincii având drept capitală metropola unde își avea reședința guvernatorul, aceste provincii civile au devenit totodată provincii bisericești. Episcopul care își avea reședința în metropola civilă se numea mitropolit. Acesta se bucura de o anumită superioritate și de o anumită autoritate asupra episcopilor din provincie. Era normal. Credința creștină se răspândise din aceste centre metropolitane și bisericile din provincii rămăneau legate de biserica mamă. Această organizare socială a Bisericii nu deriva din orânduire divină, deci nu era vorba de un principiu absolut, veșnic și neschimbător, dar avea mari avantaje practice. De pildă, șoselele romane care legau metropolele între ele și diferitele cetăți ale provinciei cu metropola ofereau episcopilor posibilitatea de a se întruni periodic între ei.

Odată cu reforma administrativă a lui Dioclețian, Imperiul a fost împărțit în douăsprezece circumscripții administrative, numite dieceze, având drept capitală metropola cea mai importantă a unei provincii. Erau trei provincii importante: Italia, Egiptul și Orientul, cu capitalele respective: Roma, Alexandria și Antiohia. Biserica a urmat aceeași împărțire administrativă, mitropolii celor trei provincii, care aveau să se numească patriarhi, având jurisdicție asupra episcopilor din propria provincie.

Primul Conciliu ecumenic din Niceea (325), în canoanele 4 și 6, validează această organizare stabilind prerogativele de care se bucurau cele trei scaune metropolitane (patriarhale): Roma, Alexandria și Antiohia. La alegerea și sfințirea unui nou episcop trebuia să ia parte toți episcopii provinciei. În caz de imposibilitate, trebuiau să ia parte cel puțin trei episcopi care să aibă iscălitura celorlalți episcopi și confirmarea mitropolitului.

Canonul 6 al Conciliului din Niceea prevede ca, pe lângă drepturile celor trei scaune metropolitane, să fie respectate și drepturile celorlalte provincii. E vorba de trei provincii care căpătaseră o importanță oarecare în urma reformei administrative a lui Dioclețian: Tracia cu capitala la

inclusiv asupra Antiohiei și Alexandriei. Când aceste două patriarhate, ca reacție la tendința de dominație a Constantinopolului au creat biserici autonome, naționale, îmbrățișând erezia monofizită spre a marca ruptura, Constantinopolul a creat structuri bisericești paralele, iar aceste biserici s-au numit melchite, adică imperiale întrucât credința definită la Calcedon, pe care ei o respingeau, era apărută de împărat.

În anul 545, prin Novella 131, dată de împăratul Iustinian, canonul 28 al Conciliului din Calcedon a fost recunoscut juridic în imperiu.

Din anul 588 patriarhii din Constantinopol și-au luat titlul pompos de "*patriarh ecumenic*" pe care îl poartă și astăzi, voind prin aceasta să-și manifeste supremația asupra micii lumi bizantine.

Patriarhii Constantinopolului s-au străduit să pună în practică amintitul canon până la ultimele sale consecințe. La sfârșitul secolului al VII-lea, un sinod ținut la Constantinopol a confirmat canonul în înțelesul său textual, decretând că scaunul din Constantinopol are aceleași privilegii ca și scaunul Romei. În aceeași perioadă un comentator bizantin, interpretând prima parte a canonului, a tras concluzia logică: întrucât unica reședință a împăratului era Constantinopolul, patriarhul Constantinopolului deține primatul asupra întregii Biserici.

Această poziție a luat-o în secolul al IX-lea patriarhul Fotie care a atacat virulent prin cuvânt și prin scrieri primatul episcopului Romei, atribuindu-și-l și episcopilor Constantinopolilor. Fotie a reușit să transforme sentimentul de teamă reverențială care mai exista, în suferințele bizantinilor față de Papa în ură și dispreț. Ura și disprețul au fost răspândite mai apoi în toată sfera de influență a Bizanțului, inclusiv în teritoriile sustrate jurisdicției episcopului Romei. Relațiile dintre Orient și scaunul apostolic al Romei au devenit din ce în ce mai slabe până când s-a consumat marea schismă din anul 1054. Tot ce i se mai recunoaște Papei de acum înainte de către orientali e un simplu titlu care nu spune nimic: "*primus inter pares*" (primul între egali). Expresia echivalează cu celebrul principiu din romanul lui G. Orwell: la ferma animalelor toate animalele sunt egale, numai că unele sunt mai egale decât altele.

Cu privire la prima parte a canonului 28 s-ar mai fi putut discuta în sensul că, menținându-se primatul de drept divin al episcopului Romei, s-ar fi putut acorda un primat de drept bisericesc episcopului Constantinopolului.

Asupra părții a doua a canonului nu era nimic de discutat. A accepta că primatul real în Biserică este de origine politică și nu divină, ar fi

„Îi dorim Constantinopolului să-și păstreze gloria sa; să se bucure multă vreme de conducerea pe care i-a încredințat-o îndurarea voastră. Totuși una este natura lucrurilor lumești, alta aceea a lucrurilor dumnezeiești; nici un edificiu nu va avea trăinicie, dacă nu se va sprijini pe acea piatră pe care Domnul a pus-o ca temelie. Pierde ce este al său cel care dorește lucrul altuia. Să-i fie de ajuns numitului (Anatolie) că a dobândit cu ajutorul milostivirii voastre și cu favoarea mea episcopatul unei cetăți atât de ilustre. Să nu considere de mică importanță o cetate care este reședință imperială, pentru faptul că nu poate face din ea un scaun apostolic, și nici să nu spere că își va putea spori prestigiul cu nedreptăți cauzate altora. Privilegiile bisericilor stabilite de canoanele Sfinților Părinți și statornicite de canoanele sinodului din Niceea nu pot fi modificate din mândrie, nici schimbate din spirit de inovație. Asupra acestui lucru, cu ajutorul lui Cristos, eu trebuie să veghez mereu în virtutea slujbei mele; și fiindcă mie mi s-a încredințat grija legilor date prin însuflarea lui Dumnezeu la sinodul din Niceea spre a veghea la cârmuirea întregii Biserici, m-aș face vinovat de un delict, dacă ele ar fi încălcate cu complicitatea mea sau dacă voința unui singur frate ar avea în ochii mei mai multă greutate decât interesele generale ale întregii case a Domnului.”

Împăratul este rugat călduros să facă uz de autoritatea sa spre a reprima ambiția lui Anatolie, altminteri acesta se poate trezi exclus de la comuniunea Bisericii Universale.

Papa Leon cel Mare nu numai că reafirmă originea divină a primatului Roman, dar apără precedența ierarhică a scaunelor episcopale din Alexandria și Antiohia și drepturile legitime ale exarhatelor, așa cum stabilise Conciliul din Niceea, pentru pacea și armonia Bisericii Universale.

Episcopul Anatolie i-a scris Papei că nu are nici un amestec și nici o vină în toată treaba asta, că el din copilărie a iubit smerenia și a fugit de gloria deșartă și de orice ambiție și că totul vine de la clerul din Constantinopol și de la episcopii veniți la Conciliu.

Un timp canonul 28 nu a fost inclus în colecțiile canonice ale Bisericii Orientale. Părea că lucrurile se potolesc și că Anatolie cedează. Dar numai aparent a cedat. În continuare el, și succesorii lui și-au impus autoritatea nu numai asupra exarhatelor, dar asupra întregului Orient,

Eraclea, Asia cu capitala la Efes și Pont cu capitala la Cezareea Capadociei. Episcopii acestor provincii au primit titlul de exarhi.

Evident, Conciliul din Niceea nu amintește nimic de episcopul de Bizanț, întrucât Bizanțul va fi inaugurat abia peste cinci ani, în 330. Iar episcopul de Bizanț, oraș care avea să poarte ulterior numele de Constantinopol, era subordonat (sufragan) exarhului de Eraclea (Tracia). Când Constantinopolul a devenit capitala Imperiului Roman de Răsărit, evident că episcopul acestei cetăți imperiale a început să crească în prestigiu și statutul de episcopie subordonată mitropoliei de Eraclea însemna o umilire. Constantinopolul a devenit un scaun episcopal râvnit de foarte mulți pretendenți. Chiar dacă nu era un scaun episcopal apostolic, adică nu era întemeiat de vreun apostol, faptul că aici se afla împăratul și curtea sa imperială, oferea nu numai prestigiu, dar și avantaje deloc neglijabile. Astfel mulți episcopi titulari ai scaunelor metropolitane, printre ei un mitropolit al Antiohiei, scaun apostolic, au preferat transferul la Constantinopol. Titularii scaunului episcopal de Constantinopol, deși nu aveau recunoașterea juridică de mitropoliți, ocazional își arogau drepturi de mitropoliți. Vreo cincizeci de ani episcopia de Constantinopol a rămas în continuare subordonată episcopiei Eracleii, fără a primi titlul de mitropolie. De ce a întârziat atâtă vreme recunoașterea juridică a acestui titlu? Doi factori au făcut să întârzie avansarea. Primul: timp de circa 40 de ani în această perioadă episcopii de Constantinopol au fost eretici ariani sau semi-ariani. Al doilea: împărații, chiar dacă își fixaseră capitala la Constantinopol, adesea își stabileau reședința în alte orașe, în special la Antiohia.

Prima încercare de a acorda drepturi de mitropolit episcopului de Constantinopol o găsim în canonul 9 al Sinodului din Antiohia (341) în care episcopii orientali stabilesc:

"Episcopii din orice provincie trebuie să știe că episcopul care își are reședința în metropolă are în grija sa întreaga provincie fiindcă în metropolă vin din toate părțile cei care au interese de rezolvat. Prin urmare, hotărâm ca el să fie ridicat în demnitate mai presus de toți ceilalți episcopi și ca aceștia, în conformitate cu vechiul canon lăsat de părinții noștri, să nu întreprindă nimic fără a-l consulta pe el în afară de lucrurile care privesc dieceza lor și teritoriile care îi sunt supuse. De fapt, orice episcop trebuie să aibă putere asupra diecezei sale ca să o cârmuiască cu prudența ce se cere de la oricine și ca

să se îngrijească de tot teritoriul care îi este supus, hirotonind pentru el preoți și diaconi și ca să cuprindă toate cu judecata sa. El însă nu trebuie să întreprindă nimic fără știrea episcopului metropolei și nici acesta din urmă să nu întreprindă ceva fără să asculte părerea celorlalți episcopi.”

Acest canon reflectă criteriul adoptat de Biserică anterior, anume, de a proceda la organizarea sa exterioară urmând organizarea teritorial-administrativă a Imperiului: dacă Constantinopolul a devenit metropolă imperială, nu se putea ca episcopul din metropolă să nu devină mitropolit. Capitala provinciei este centrul întregii vieți politice, economice și sociale. Dar faptul că episcopii de la sinodul amintit aduc drept argument că episcopul de Constantinopol trebuie să fie mitropolit fiindcă aici, în capitală vin toți din toate părțile ca să-și rezolve interesele, denotă o mentalitate care nu trece dincolo de viziunea politică, pământească, ceea ce avea să ducă la subordonarea și încorporarea Bisericii Răsăritene în orânduirea politică. Biserica Apuseană, chiar dacă, din motive practice, a ținut cont în organizarea sa teritorială de organizarea administrativă civilă, n-a confundat niciodată ordinea bisericească cu cea politică.

Deja în perioada conflictelor provocate de ariani, au apărut foarte clar la episcopii occidentali și la cei orientali două concepții și două atitudini diametral opuse în ceea ce privește raporturile Biserică-stat.

În Occident, Papii Iuliu I și Liberiu, episcopii Osio de Cordova, Ilarie de Poitiers, Lucifer de Cagliari, Ambrozio de Milan și ceilalți s-au împotrivit energic tuturor ingerințelor împăraților în treburile Bisericii, făcând distincție netă între ordinea spirituală, în care răspunzători și judecători sunt episcopii, și ordinea temporală în care răspunzător și judecător este împăratul.

În schimb, în Orient, episcopatul nu s-a împotrivit nenumăratelor amestecuri ale împăraților în treburile bisericești. Nu s-a ridicat nici un glas, nici măcar atunci când împăratul Constanțiu a impus ca ceea ce hotărăște el să aibă valoare de canon (lege bisericească), subordonându-și astfel Biserica și văzând în ea un organ al statului.

S-a ridicat și în Orient câte o voce izolată. De pildă, Sfântul Vasile cel Mare ia atitudine împotriva împăratului arian Valens care impune erezia. Dar atitudinea lui contrasta atât de puternic cu cea a episcopatului oriental, încât Modestus, prefectul Orientului, trimis de împărat la Vasile spre a-l obliga să semneze formula de credință ariană, în fața refuzului nu a

Urmările canonului 28 al Conciliului din Cacedon

Putem presupune că Părinții Conciliului din Calcedon (451) afirmând în canonul 28 că episcopii la Conciliu! din Constantinopol (381) au acordat privilegiul episcopului Romei întrucât Roma era cetate imperială iar ei acordă aceleași privilegii episcopului Constantinopolului pentru același motiv, adică pentru faptul că în această cetate își au reședința împăratul și senatul, devenind astfel a doua Romă, nu au intenționat să-i nege episcopului Romei autoritatea sa supremă în Biserică, ci au voit, pur și simplu, să exalte scaunul episcopal al Constantinopolului, acordându-i privilegiul. Textul formulat în acest scop însă sună eretic și, în continuare, Orientul l-a interpretat și înțeles în litera sa, fără să mai țină cont de intenția celor care l-au compus și l-au semnat.

Logica bizantină este prea complicată ca să o înțeleagă toată lumea. Insistențele cu care episcopii Conciliului în frunte cu Anatolie îi cer Papei Leon cel Mare să aprobe canonul 28 spre a-i conferi validitate, implicit e o recunoaștere a autorității supreme în Biserică a episcopului Romei. În cursul conciliului episcopii au recunoscut clar autoritatea Papei. După ce Pascasinus, delegatul papal, a citit condamnarea ereticului Dioscor, Părinții au exclamat: *"Leon prin voi și prin acest sfânt Conciliu, în unire cu fericitul Apostol Petru, care este piatra unghiulară a Bisericii Catolice și temeliea credinței ortodoxe, i-a luat episcopatul și orice demnitate preoțească"*.

Părinții Conciliului i-au trimis Papei o scrisoare mai mult decât respectuoasă, cerându-i să aprobe canonul 28. Îl numeau pe episcopul Romei interpretul, *"glasul lui Petru, cel care a primit de la Mântuitorul paza viei sale"*, adică a întregii Biserici; *"Capul ale cărui mădulare sunt ei, Părintele ai cărui fii ei se consideră"*. Însuși episcopul Anatolie al Constantinopolului i-a declarat Papei: *"Scaunul Constantinopolului are ca tată scaunul tău apostolic"*.

Protestul delegaților la Conciliul din Calcedon împotriva canonului 28 echivala cu anularea lui. De aceea, atât Părinții Conciliului, cât și episcopul Constantinopolului, cât și împăratul au trimis Papei Leon scrisori în care respectul este împins până la adulație, cerând aprobarea canonului cu pricina.

În numeroasele sale scrisori de răspuns, Sfântul Leon cel Mare a respins hotărât canonul în totalitatea sa, avertizând să nu se amestece lucrurile umane cu cele divine și să se repecte canoanele Conciliului din Niceea. Împăratului Marcian i-a scris:

Grav este ceea ce se afirmă în a doua parte a canonului. Primatul juridicțional al episcopului Romei fusese întotdeauna recunoscut atât în Orient cât și în Occident. Acest primat nu era considerat ca fiind de origine umană sau bisericească, ci era expresia clară a voinței lui Cristos, întemeietorul Bisericii. Toată creștinătatea recunoștea în episcopii Romei pe urmașii apostolului Petru pe care Cristos și-a întemeiat unica Biserică: *"Eu îți spun: tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica mea și porțile iadului nu o vor birui. Ție îți voi da cheile împărăției cerurilor și orice vei lega pe pământ va fi legat și în ceruri și orice vei dezlega pe pământ va fi dezlegat și în ceruri"* (Mt 16,18-20). Nici nu s-a pus vreodată problema că misiunea încredințată lui Petru ar fi fost un privilegiu personal care a dispărut odată cu moartea lui; Biserica, dăinuind până la sfârșitul veacurilor, până la sfârșitul veacurilor trebuie să aibă și o temelie. Nici nu s-a pus problema că Petru și-ar fi pierdut prerogativele primite odată cu tripla lepădare de Cristos în timpul patimii, dat fiind faptul că după înviere Cristos îl reconfirmă în misiunea primită spunându-i: *"Paște mieluseii mei... paște oile mele"* (Cf In 21,15-19).

În canonul 28 nu se mai amintește nimic despre originea divină a primatului episcopului Romei, ci se afirmă simplu că cei 150 de Părinți (episcopi) adunați la Conciliul din Constantinopol (381) i-au acordat episcopului Romei privilegiile de care se bucură. Motivul? Unul de natură pur umană, politică: pentru faptul că Roma era capitală imperială. Acum că și Constantinopolul devenise capitală imperială, Părinții Conciliului din Calcedon au decis să acorde aceleași privilegii episcopului noii Rome. Împinși de același motiv, specifică textul canonului. Evident, nu un motiv religios - divin, ci unul uman - politic; pentru faptul că la Constantinopol își aveau reședința împăratul și senatul. Faptul că textul scrie că a doua Romă trebuie să fie a doua "după" prima Romă, nu indică o gradație, ci o succesiune cronologică: după prima Romă urmează în timp a doua, Constantinopolul, ca deținând același primat ca și prima Romă. Delegații Papei la Conciliu au văzut în acest canon nu numai o violare a canoanelor, dar și o umilire, o insultă și o negare a primatului universal de drept divin al episcopului Romei.

putut să-și stăpânească uimirea spunând: *"Nimeni până acum nu mi-a vorbit în felul acesta"* (Sfântul Grigore Nazianzenul, Oratio XLIII).

Dar să ne întoarcem la sinodul din Antiohia. Constantinopolul, devenind capitala Imperiului de Răsărit, era nu numai metropola unei provincii ci o super-metropolă. Era de prevăzut ca episcopul Constantinopolului să acceadă la o autoritate și la o poziție privilegiată asupra tuturor metropolelor și provinciilor Orientului. Canonul 9 al sinodului din Antiohia care tocmai în această direcție mergea, a provocat unele conflicte, litigii și chiar o anumită rezistență din partea câtorva episcopi din diferite provincii. Dar în cele din urmă s-a impus.

Un pas decisiv în ascensiunea episcopului Constantinopolului s-a făcut în anul 380 când împăratul Teodosie și-a fixat definitiv reședința la Constantinopol. Acest lucru automat a avantajat poziția episcopului capitalei.

Două sinoade din Antiohia (330 și 341) și cel din Sardica interziceau ca episcopii să meargă la curtea imperială. Canoanele acestor sinoade nu prea fuseseră respectate nici înainte. Dar odată stabilită definitiv reședința împăratului la Constantinopol, episcopii orientali au început să curgă la curtea imperială pentru a trata tot felul de probleme, spre a prezenta reclamații și petiții. Intermediarul prin care aveau acces la curte era episcopul Constantinopolului. Uneori împăratul rezolva personal problemele episcopilor, de cele mai multe ori însă le dădea episcopului intermediar, adică episcopului capitalei, spre rezolvare.

Și cum în capitală se aflau simultan mai mulți episcopi, s-a înfiripat un fel de sinod (sobor) permanent prezidat de episcopul de Constantinopol care examina problemele privind diferitele Biserici orientale. În felul acesta, pe nesimțite, episcopul de Constantinopol a obținut asupra celorlalte Biserici din Răsărit o autoritate care juridic nu fusese validată decât foarte vag la sinodul din Antiohia, dar pe care în practică o exercita.

Episcopii orientali, în general, nu-și dădeau seama cum vor evolua lucrurile. Își dădea în schimb foarte bine seama episcopul de Alexandria. Scaunul de Alexandria se bucura de o reputație deosebită în Orient. De origine apostolică, fusese numit pe locul al doilea, imediat după Roma de către Conciliul din Niceea. Se acoperise de glorie întrucât titularul acestui scaun, Sfântul Atanasie, în strânsă unire cu episcopul Romei, fusese campionul ortodoxiei, adică al dreptei credințe, și vajnicul luptător și învingător al ereziei ariane. Scaunul episcopal al Alexandriei se bucura de un fel de primat asupra celorlalte Biserici orientale.

Episcopul Alexandriei a văzut imediat și foarte clar că autoritatea și prestigiul mereu crescând al episcopului capitalei va duce la scăderea propriei autorități și a propriului prestigiu. De aceea lupta pentru supremație în Orient se dădea între Alexandria și Constantinopol. Victoria avea să revină în cele din urmă Constantinopolului.

O primă tentativă din partea Alexandriei de a opri drumul ascensional al scaunului constantinopolitan a avut loc în anul 380. Episcopul Alexandriei, Petru, fratele și succesorul Sfântului Atanasie, a trimis în ascuns câțiva episcopi egipteni la Constantinopol ca să-l hirotonească pe Maxim Cincul ca episcop al capitalei în locul Sfântului Grigore Nazianzenul care fusese înscăunat deja de un an și care fusese recunoscut chiar de el, episcopul Petru. Tentativa a eșuat.

Primatul de onoare

Expresia "*primat de onoare*" a apărut pentru prima dată în Orient. Primatul de onoare e un favor, un privilegiu pe care orientalii, generoși, îl acordă episcopului Romei, Papei, dar cel dintâi care și l-a revendicat a fost episcopul de Constantinopol. Episcopul Romei nu a reclamat niciodată un primat de onoare, titlul său oficial fiind acela de "*servus servorum Dei*" (slujitorul slujitorilor lui Dumnezeu). Expresia în sine e contrară spiritului evanghelic. Isus le spune ucenicilor care se certau pentru primele locuri: "*Cine vrea să fie cel mai mare între voi, să fie cel mai mic și cine vrea să fie cel dintâi să fie slujitorul tuturor*". La Cina de Taină, iscându-se din nou cearta pe aceeași temă, Isus le dă ucenicilor o lecție practică de felul cum pot obține primul loc: le spală picioarele. Primatul de onoare îl obține cel care spală picioarele celorlalți.

În anul 381 s-a ținut la Constantinopol un mare conciliu al episcopilor orientali, recunoscut apoi ca fiind al doilea Conciliu ecumenic. E bine de știut că un conciliu devine ecumenic în momentul în care este recunoscut ca atare de episcopul Romei. Orientalii au rămas numai cu șapte concilii ecumenice întrucât atâtea au avut loc până la separarea de la comuniunea cu Roma din 1054.

Conciliul mai sus amintit trebuia prezidat de episcopul de Alexandria care avusese întotdeauna preeminență în Orient. Fiindcă acesta lipsea, Conciliul a fost condus de Meleție de Antiohia, întrucât, așa cum prevedea și Conciliul din Niceea, scaunului episcopal de Antiohia îi revenea următorul loc după cel de Alexandria.

"Scaunul apostolic nu trebuie umilit în prezența noastră. Prin urmare, tot ce a fost înfăptuit ieri în absența noastră împotriva canoanelor și a legilor, cerem să fie anulat. În caz că acest lucru nu se face, cerem ca protestul nostru să fie consemnat în acte pentru a ști ce trebuie să răspundem episcopului apostolic (Papei) care are autoritate asupra întregii Biserici, ca el să poată rosti judecata sa cu privire la atentatul comis împotriva scaunului său, disprețuite fiind canoanele".

Canonul 28 cuprinde trei părți. În prima parte se reafirmă privilegiile acordate de cei o sută cincizeci de episcopi la Conciliul I din Constantinopol (381) episcopului capitalei imperiale. Deși canonul 3 al Conciliului amintit nu a fost validat de Roma, dacă la Calcedon canonul 28 s-ar fi limitat la privilegiile onorifice acordate la Conciliul din 381, lucrurile nu ar fi fost atât de grave.

În a doua parte a canonului 28, conținutul canonului 3 al Conciliului din Constantinopol din 381 este substanțial modificat. Privilegiile acordate scaunului episcopal din Constantinopol sunt scoase din sfera onorifică și i se acordă acestui scaun prerogativele reale și efective pe care le posedase până atunci numai scaunul apostolic al Romei. Fără să se mai amintească de vreun primat de onoare, scaunul noii Rome este pus pe plan de egalitate cu scaunul vechii Rome.

În sfârșit, în a treia parte este întemeiat patriarhatul de Constantinopol, hotărându-se ca arie de jurisdicție a noului patriarh bisericele celor trei exarhate ale Pontului, Asiei și Traciei, plus episcopiile din ținuturile barbarilor care fuseseră anterior subordonate celor trei exarhate.

Prima parte a canonului e clară și nu are nevoie de comentarii. Nici a treia parte nu prezintă dificultăți de interpretare. Se fondează legal patriarhatul de Constantinopol chiar dacă, deocamdată, nu este numit cu această titulatură. La drept vorbind, nu e o mare noutate. E încheierea unui proces care începuse cu câteva decenii înainte, e o recunoaștere oficială a ingerințelor Constantinopolului în treburile celor trei exarhate și a uzurpării drepturilor pe care acestea le aveau. Constantinopolul își anexează douăzeci și opt de provincii bisericești. Faptul că trei mitropoliți deposezați de prerogativele lor pot să-și hirotonească episcopii apare ca o concesie și un gest de generozitate din partea întâi-stătătorului de la Constantinopol. Dar curând acest favor va fi retras.

Canonul a fost semnat de mai puțin de două sute de episcopi, personal sau prin reprezentanții lor, ceea ce însemna mai puțin de jumătatea Părinților Conciliului. În total au participat cinci sute de episcopi. Nu se știe dacă cei care nu l-au semnat au lipsit de la sesiunea aceea sau, pur și simplu, au refuzat să-l semneze.

Anatolie nu putea găsi un moment mai potrivit pentru a acorda privilegii scaunului său episcopal. Nu s-au înregistrat opoziții. Lipsea principala adversară, Alexandria; titularul Alexandriei, Dioscor tocmai fusese depus la acest Conciliu, iar noul patriarh încă nu fusese ales. Maxim, patriarhul Antiohiei, era creatura lui Anatolie care îl hirotonise și, ca atare, având obligații față de acesta, nu putea fi vorba de vreo împotrivire din partea lui.

Iuvenal, episcopul Ierusalimului iarăși avea obligații de recunoștință, întrucât Ierusalimul a ieșit tocmai la acest Conciliu, cu sprijinul lui Anatolie, de sub atârănarea Cezareei Maritime și a primit jurisdicția asupra celor trei provincii ale Palestinei, devenind astfel patriarhat. Talasie, exarhul Pontului, care fusese și el hirotonit la Constantinopol, a lipsit de la sesiunea cu pricina. Exarhul Traciei a fost și el absent, fiind reprezentat de episcopul de Bisia, prietenul lui Anatolie. Scaunul episcopal al Asiei era vacant, întrucât Conciliul îi depusese pe amândoi candidații. Toți episcopii depindeau întrucâtva de Anatolie deoarece sperau să câștige prin el favoarea curții imperiale. În plus, toți episcopii au fost înștiințați, prin emisarii imperiali prezenți la Conciliu, că acest canon 28 exprima dorința împăratului, iar la episcopii orientali dorințele împăratului erau sfinte.

Astfel încât, în loc de împotrivire s-au înregistrat adeziuni unanime și sentimente de devoțiune față de scaunul Constantinopolului. Unii dintre episcopi au declarat că sunt onorați de faptul că au fost hirotoniți de episcopul Constantinopolului, alții că văd în episcopul capitalei pe mult stimulat lor părinte și ocrotitor, alții că văd în gloria scaunului constantinopolitan propria lor glorie ș.a.m.d.

La sesiunea următoare, delegații Romei au protestat energic, cerând ca acel canon 28 să fie anulat, întrucât contravenea hotărârilor Conciliului Ecumenic din Niceea și se baza pe canonul 3 al Conciliului din Constantinopol care nu fusese recunoscut de Papa. Unul dintre delegați, Lucentiu, a declarat:

După moartea lui Meleție, conducerea Conciliului a preluat-o Timotei, fratele lui Atanasie și Petru, episcopul Alexandriei. Primul lucru pe care acesta l-a făcut a fost să protesteze energic împotriva alegerii lui Grigore de Nazianz ca episcop al Constantinopolului. A făcut-o în baza canonului 15 al Conciliului din Niceea care interzicea transferul de la un scaun episcopal la altul. Grigore a demisionat. Era o victorie a Alexandriei asupra Constantinopolului. Timotei, în calitate de prim episcop al Orientului, împreună cu Sfântul Ciril, episcopul Ierusalimului, l-a uns pe Nectarie, noul episcop al capitalei.

Foarte probabil că Timotei părăsise Constantinopolul când Părinții Conciliului au compus canoanele 2 și 3 care lezau, cel puțin indirect, interesele Alexandriei.

În prima parte, canonul 2 hotărăște ca episcopul unei biserici să nu se amestece în treburile altor biserici. E ceea ce hotărâse și Conciliul din Niceea. Cu alte cuvinte: episcopul de Alexandria să se ocupe de problemele Bisericii din Egipt, episcopii orientali de problemele Bisericii din Orient, respectându-se prerogativele acordate de canonul 6 de la Niceea episcopului de Antiohia, exarhii Traciei, Asiei și Pontului, să se ocupe de problemele privind teritoriile lor.

În continuare, canonul hotărăște ca episcopii să nu iasă din teritoriile lor pentru hirotoniri sau alte funcțiuni, afară de cazul că sunt invitați. Hotărârea nu-l afecta pe episcopul Romei. Acesta se limita să examineze chestiunile referitoare la credință și să decidă atunci când episcopii făceau recurs la el. În schimb, îl afecta pe episcopul de Alexandria care era reținut între hotarele teritoriului său. Era clauza: în afară de faptul că sunt invitați. Iar de această clauză beneficia episcopul de Constantinopol. El își putea procura ușor astfel de invitații, recurgând, când era cazul, la intervenția împăratului. În felul acesta sfera lui de acțiune se lărgea.

Dar mult mai important este canonul 3 al Conciliului din Constantinopol. El acordă episcopului Constantinopolului un *"primat de onoare"* după acela al Romei. Motivul: Constantinopolul este o nouă Romă.

Prerogativa a fost dorită de împăratul Teodosie, în intenția de a spori prestigiul episcopului capitalei și de a-l avea colaborator mai apropiat în politica sa de unificare religioasă a Imperiului; unitatea religioasă e foarte importantă pentru unitatea politică.

Expresia *"primat de onoare"* pare inofensivă. O asemenea prerogativă fusese acordată de Conciliul din Niceea și episcopului de Ierusalim, după Alexandria și Antiohia. Dar se stabilea că nu este vorba de o jurisdicție efectivă: prerogativele episcopului de Cezareea căruia îi era

subordonat episcopul de Ierusalim rămâneau neatinse. Fiindcă Cezareea era capitala politică a provinciei palestiniene, aici era și mitropolitul. Primatul de onoare acordat episcopului Constantinopolului nu-i dădea, teoretic, acestuia dreptul de a se sustrage exarhului de Eracleea al cărui sufragane era, dar era un pas important pe calea emancipării. Canonul 3, deși știrbea prestigiul celor două scaune episcopale de origine apostolică: Alexandria și Antiohia, nu a provocat nici o reacție din partea acestora. Episcopul de Alexandria, cum am mai amintit, nu se mai afla la Constantinopol, iar scaunul episcopal de Antiohia era vacant.

Fiind vorba de un primat de onoare, la prima vedere, canonul acesta nu constituia un atentat nici la adresa primatului Papei de la Roma care nu a fost niciodată un primat de onoare, ci unul real, efectiv, de jurisdicție. Și totuși era, datorită motivului pentru care se cerea acest primat. Din cuvintele canonului rezultă că primatul de onoare care era acordat episcopului Constantinopolului și primatul real pe care îl deținea episcopul Romei avea aceeași motivație de ordin pur uman și politic, și anume, faptul de a fi episcopul unei capitale imperiale. Roma a fost capitala împăratului de aceea episcopul Romei a avut primatul; devenind capitală imperială, Constantinopolul se bucura acum de aceleași prerogative. În momentul în care Roma va înceta să fie capitală imperială, episcopul Romei va pierde primatul de care s-a bucurat iar episcopul Constantinopolului, devenit a doua Romă, va deține singur primatul.

Papa Damasus, episcopul Romei, nu a aprobat cele două canoane ale Conciliului din Constantinopol și nu le-a introdus niciodată în colecția sa de legi. De altfel, episcopii orientali nu numai că nu au cerut recunoașterea acestor canoane, dar nici nu le-au trimis măcar la Roma. Ceea ce nu înseamnă că Roma le ignora. Ca reacție, în sinodul ținut la Roma un an mai târziu, în 382, Papa Damasus reafirmă preeminența celor trei scaune episcopale: Roma, Alexandria și Antiohia, punând această preeminență în legătură cu apostolul Petru: Petru a întemeiat Biserica Romei, mai înainte de aceasta a cârmuit Biserica Antiohiei, Marcu, ucenicul lui Petru a întemeiat Biserica Alexandriei. Este așa-numita triarhie. Cât privește Roma, se afirmă clar că episcopul ei își datorează primatul asupra celorlalte Biserici nu fiindcă așa a hotărât un conciliu sau pentru faptul că este capitală imperială, ci fiindcă așa a hotărât dumnezeiescul întemeietor al Bisericii când a spus: *"Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica mea"*.

După cum era de prevăzut, episcopul de Constantinopol și-a transformat primatul de onoare într-un primat de jurisdicție efectivă.

Episcopul Anatolie al Constantinopolului, înainte de a propune spre votare canonul 28, a mai propus două canoane, 9 și 17, prin care se hotăra că episcopii și clericii din cele trei exarhate: Eracleea, Asia și Pont în caz de litigiu pot să facă apel fie la propriul mitropolit, fie la episcopul Constantinopolului, iar dacă nu erau mulțumiți cu hotărârea exarhului, trebuiau să facă apel la Constantinopol.

Având în vedere influența pe care o avea la curtea imperială, evident că toate cauzele în litigiu din cele trei exarhate aveau să ajungă la episcopul Constantinopolului. Cele două canoane nu negau dreptul suprem de apel la episcopul Romei, despre care tratase sinodul din Sardica în Iliric (Sofia de azi, în Bulgaria).

În sfârșit, vine canonul 28 care, pentru importanța lui, trebuie reprodus în întregime:

"Urmând întru totul hotărârile Sfinților Părinți și recunoscând canonul citit acum al celor o sută cincizeci de episcopi preaiubiți de Dumnezeu, decretăm și noi și hotărâm același lucru cu privire la privilegiile preasfintei biserici a Constantinopolului, noua Romă. Părinții, de fapt, pe bună dreptate au acordat scaunului vechii Rome privilegiile sale, întrucât ea era cetate imperială. Împinși de același motiv, cei o sută cincizeci de episcopi preaiubiți de Dumnezeu au acordat privilegiu egale scaunului noii Rome, judecând în mod just că cetatea care este onorată de reședința împăratului și a senatului și se bucură de aceleași privilegii ale vechii cetăți imperiale, trebuie să aibă aceleași prerogative pe care le-a avut aceea și în câmpul bisericesc și să fie a doua după ea. Astfel (hotărâm că) numai mitropolii diecezelor Pontului, Asiei și Traciei, ca și episcopii teritoriilor numitelor dieceze care se află printre barbari, vor fi hirotoniți de către numitul preasfânt scaun al preasfintei biserici, a Constantinopolului, în timp ce în numitele dieceze fiecare mitropolit va conferi episcopilor hirotonirea împreună cu episcopii provinciei, așa cum e prescris de sfintele canoane. Dar mitropolii numitelor dieceze trebuie să fie hirotoniți, după cum s-a spus, de către arhiepiscopul Constantinopolului, după ce va fi fost făcută alegerea întru înțelegere, potrivit doctrinei, și după ce va fi fost comunicată aceluia" (arhiepiscopului Constantinopolului).

primatului de drept divin al episcopului Romei și, în cele din urmă, la ruperea Orientului în secolul al XI-lea de la unitatea Bisericii.

Acest canon 28 a fost pregătit cu grijă la Conciliu, prin numeroase recunoașteri ale poziției privilegiate a episcopului Constantinopolului, făcându-se referire la canonul 3 al Conciliului I din Constantinopol din 381 care îi acorda numitului episcop primatul de onoare, după Roma, canon pe care Papa nu l-a aprobat niciodată.

Delegații Papei la Conciliul din Calcedon, având în vedere locul unde se ținea Conciliul, de la bun început au acordat locul următor episcopului Constantinopolului și au dispus ca acesta să rostească sentința de condamnare a lui Dioscor imediat după reprezentanții Papei, înaintea Patriarhului de Antiohia, ceea ce pentru ambiția scaunului Bizanțului însemna un câștig enorm. O altă cucerire importantă a fost legalizarea de către un conciliu ecumenic a sinodului permanent de la Constantinopol. Propunerea a fost făcută chiar de episcopul cetății imperiale:

"Deja de multă vreme s-a introdus obiceiul ca preasfinții episcopi, prezenți temporar în această mare cetate, să se întrunească pentru a rezolva acele cauze bisericești care se pot ivi ocazional și pentru a răspunde celor care au adresat întrebări. Cu toate acestea, nici eu, nici sfinții episcopi care s-au adunat împreună cu mine după obicei, n-am introdus nici o noutate".

În felul acesta o întrunire de episcopi veniți cu diferite afaceri la curtea imperială, nesocotind dispozițiile Conciliului din Niceea, devine un organism de control și un tribunal de apel condus de episcopul Constantinopolului. Aici își are originea expresia *"Biserică sobornicească"* (sinodală) din Crezul ortodox.

În continuare, clerul din Constantinopol nu a lăsat să scape nici o ocazie în timpul dezbaterilor conciliare, pentru a revendica drepturi și privilegii, reale sau imaginare, pentru episcopul scaunului constantinopolitan.

Canonul 28 a fost propus pentru aprobare la sesiunea a cincisprezecea, penultima, care s-a ținut pe data de 31 octombrie a anului 451. Fiind la curent despre ceea ce se pune la cale, delegații Papei nu au luat parte la această sesiune. Prin absența lor voiau să-i determine pe ceilalți episcopi să nu aprobe canonul 28 sau, dacă îl vor vota, să li se deschidă calea protestului.

Aceasta s-a petrecut în special în vremea episcopului Nectarie. Acesta nu a pierdut nici o ocazie de a-și lărgi sfera de influență intervenind în problemele altor episcopi și impunându-și autoritatea, când era cazul, prin demonstrații de forță. La realizarea ambiției și a dorinței de hegemonie a episcopului Bizanțului au pus umărul uneori, fără să-și dea seama, și unii episcopi din afara Orientului.

Așa s-a întâmplat când s-a iscat un scandal în episcopia de Bostra, ce ținea de mitropolia Antiohiei. Mitropolitul Antiohiei a recurs la episcopul Romei pentru aplanarea conflictului. Acesta l-a delegat pe Teofil, episcopul Alexandriei cu rezolvarea cazului. Teofil l-a rezolvat dar într-un sinod ținut la Constantinopol și prezidat de Nectarie.

Un alt caz. Un diacon din Milan, Geronțiu, a fost pedepsit de episcopul său, Sfântul Ambrozie. Diaconul, în loc să se supună, a mers la Constantinopol, și-a făcut prieteni la curtea imperială și a fost numit mitropolit de Nicomedia, în Bitinia. L-a hirotonit episcopul de Cezareea Capadociei. Ambrozie, în loc să-i reproșeze acest lucru exarhului Pontului care l-a sfințit, i-a cerut lui Nectarie al Constantinopolului să-l depună pe Geronțiu.

Pe vremea episcopatului lui Nectarie, având în vedere că era tot mai mare numărul episcopilor veniți în capitală cu tot felul de afaceri și cu obținerea de favoruri de la împărat, s-a consolidat și a devenit permanent sinodul prezidat de episcopul Constantinopolului. Tot în această vreme primatul de onoare se transformă în primat efectiv de jurisdicție fără a mai fi nevoie de vreun act sau de vreo recunoaștere juridică a titlului și gradului de mitropolit pentru episcopul de Constantinopol. Creșterea prestigiului scaunul episcopal în această perioadă nu s-a datorat activității pastoral-bisericești a lui Nectarie ci altor considerente: trecutul său de înalt funcționar imperial, relațiile cu curtea și cu pătura dominantă, banchetele somptuoase la care invita înalta societate a Constantinopolului, spiritul său împăciuitoare care îi câștiga simpatia, prietenii cu înalții funcționari imperiali, experiența sa de jurist cu care îi ajuta pe episcopi să-și rezolve problemele.

Teofil, episcopul Alexandriei, conștient că prestigiul scaunului său scade tot mai mult în favoarea Constantinopolului, a mai făcut o încercare de a salva ceea ce nu se mai putea salva. A încercat să-l promoveze la scaunul Constantinopolului pe un egiptean, un om al său, cu numele de Isidor. Nu a reușit.

Intervențiile episcopului Constantinopolului în teritoriile supuse altor mitropolii s-au înmulțit în vremea episcopatului Sfântului Ioan Gură

de Aur. Evident, Sfântul Ioan Gură de Aur nu era împins de ambiție, ci de zel. Dar un anumit fel de zel produce aceleași efecte ca și ambiția. Astfel intervine și face ordine în toate cele trei exarhate în Pont îl depune pe Geronțiu, mitropolitul Nicomediei, și unge pe altcineva în locul lui. La Eraclea, în Tracia, îl hirotonește ca episcop pe un diacon al său, Serapion. Ceea ce înseamnă că în acest moment nu mai depindea Constantinopolul de Eraclea, ci Eraclea de Constantinopol. Intervine și în exarhatul Asiei, face ordine și îl hirotonește episcop pe Eraclide, un alt diacon al său. Trecerea de la primatul de onoare la primatul efectiv de jurisdicție nu s-a făcut în conformitate cu canoanele Bisericii, ci în afara canoanelor.

În prima jumătate a secolului al IV-lea, Alexandria a mai avut două ocazii de a umili scaunul episcopal al Constantinopolului în încercarea de a-i stopa ascensiunea. Astfel al treilea Conciliu ecumenic din Efes (431) este prezidat de Sfântul Ciril, episcopul Alexandriei. Lui îi revine misiunea de a arunca excomunicarea împotriva lui Nectarie, episcopul eretic al Constantinopolului.

La Conciliul al II-lea din Efes, tot episcopul Alexandriei, Dioscor îl excomunică, de data aceasta pe nedrept, pe Flavian, episcopul Constantinopolului, punându-l în loc pe Anatolie, emisarul său la Constantinopol. Dar, ironia istoriei, tocmai omul său, după două zeci de ani, la Conciliul ecumenic din Calcedon (451), va transforma oficial primatul de onoare al episcopului Constantinopolului în primat efectiv. La același Conciliu, episcopii orientali, nemulțumiți de comportarea lui Dioscor, vor acorda episcopului de Constantinopol jurisdicția efectivă asupra celor trei exarhate, fondând astfel patriarhatul de Constantinopol.

Până în prezent lupta pentru hegemonie în Orient se duce între Alexandria și Constantinopol. Victoria va reveni Constantinopolului. Era o primă etapă înainte de a se emancipa de sub autoritatea episcopului Romei.

Expansiunea continuă

După ce și-au consolidat hegemonia în Orient, în special în cele trei exarhate: Tracia, Asia și Pont, după ce au transformat primatul de onoare acordat scaunului constantinopolitan în primat efectiv de jurisdicție, episcopii capitalei orientale au încercat să-și extindă autoritatea în Iliricul Oriental, teritoriu supus ca și Iliricul Occidental, jurisdicției patriarhale al episcopului Romei, întrucât Iliricul ținea de Imperiul Roman de Apus.

(Mitropolitul Marcu din Efes a fost unul din cei care au dat peste cap unirea bisericilor orientale cu Roma la Florența), pentru a dezrădăcina mai mult din Moldova sămânța catolicismului și pentru a lua definitiv celor tineri posibilitatea de a citi scrierile latinilor, l-a determinat pe Alexandru cel Bun, nu numai să surghiunească din țară pe oamenii de altă credință, ci să scoată și literele latine din toate scrierile și cărțile și să le înlocuiască cu cele slavone.

Biserica bizantină cu toate teritoriile asupra cărora își extinsese jurisdicția s-a separat în anul 1054 de comuniunea cu Biserica Romei. În anul 1453 Constantinopolul (azi Istanbul) a căzut sub ocupație turcească. Ulterior, bisericile din sfera bisericească a Constantinopolului s-au proclamat biserici naționale autonome (autocefale). În 1590 Rusia a devenit și ea patriarhat autocefal, proclamându-se "*a treia Romă*". Era logic. Se pune în practică principiul neevangelic de care se prevalaseră episcopii Constantinopolului: la cine puteau trece primatul și prerogativele primei Rome dacă nu la Moscova, capitală creștină imperială, după ce Constantinopolul a ajuns capitală păgână? Pe acest principiu s-a sprijinit ideologic, imperialismul țarist continuat de cel comunist. Imperialismul sovietic s-a lăcomit prea mult subjugând țări care n-au ținut niciodată de jurisdicția patriarhului Bizanțului: Cehia, Ungaria, Polonia care au rămas întotdeauna sub jurisdicția Patriarhului Occidentului. Nu putea să dureze mult această subjugare. Aceste țări își reiau acum locul lor firesc în familia țărilor occidentale. Ce se va întâmpla cu România? Va rămâne veșnic cu "*a treia Romă*"? "*Așa ne-a fost fatalul destin al istoriei,*" scrie D. Onciul în *Istoria României*. Totul a pornit de la dorința "întâi-stătătorului Constantinopolului de a-și extinde hegemonia bisericească asupra Iliricului ce aparținea Patriarhului Romei, adică al Occidentului. A pierdut Roma, dar mai mult a pierdut România. Constantinopolul, smulgându-ne Romei, ne-a sacrificat Moscovei.

Canonul 28 al Conciliului din Calcedon

Când episcopii orientali semnavă canonul 28 la Conciliul din Calcedon (451), în imediata vecinătate a Constantinopolului, nu-și dădeau seama de urmările catastrofale ale faptei lor. Credeau că acordă doar niște privilegii episcopului Constantinopolului. În realitate, consfințeau un principiu care, cu timpul, avea să-i conducă pe orientali la negarea

liturgia romană cu unele particularități locale și chiar cu unele elemente preluate din liturgia bizantină.

Când Iliricul a fost pus de Papa Damasus sub jurisdicția mitropolitului de Tesalonic, automat Dacia Traiană a intra sub jurisdicția acestuia.

Împăratul Iustinian, întemeind o cetate nouă, Prima Iustiniana, în satul său natal Vederiana (Taurescium), cu aprobarea Papei Vigilius a înființat în anul 535 și mitropolia cu același nume, scoțând-o de sub jurisdicția Tesalonicului dar nu de sub jurisdicția Papei de la Roma. În documentul prin care se delimitează teritoriile noii mitropolii, este vorba de Novella a IX-a a lui Iustinian, sunt menționate și localitățile de dincolo de Dunăre precum: Sederata, pe țărmul stâng al Dunării, în Banat, Recidava (Varadia, lângă Lugoj). În anul 640 năvălitorii slavi distrug Prima Iustiniana și teritoriile acesteia revin, până în anul 733, sub jurisdicția vicarului Papei de la Tesalonic.

În secolul al IX-lea, bulgarii au ocupat Iliricul, deci și teritoriile, exceptând Moldova, de la nordul Dunării, înglobându-le în regatul lor. Din motive politice și sub influență bizantină, în anul 864, în urma unui război cu bizantinii, Boris, conducătorul bulgarilor, s-a botezat și i-a obligat pe toți bulgarii să facă același lucru. El a îmbrățișat ritul bizantin și a așezat tot regatul său sub jurisdicția episcopului de Constantinopol. Cu această ocazie a desființat cu forță liturgia latină, romană, de pe teritoriul țării noastre, înlocuind-o cu liturgia bizantină. Totodată, a înlocuit limba latină cu limba bulgară ca limbă de stat și bisericească. Până la organizarea ierarhiei bisericești în România, biserica română avea să depindă de episcopia Ohrida, din Bulgaria. Așa s-au întrerupt, după nouă veacuri, legăturile românilor cu cetatea-mamă, Roma.

În Transilvania, dominația religioasă bulgaro-bizantină a fost frânată de apariția ungurilor.

Moldova a fost și ea acaparată încetul cu încetul, dar o anumită afinitate cu Roma s-a păstrat încă multă vreme. Dovadă, faptul că în anul 1439 mitropolitul Damian al Moldovei a semnat la Conciliul de la Florența actul de unire cu Biserica Romei și faptul că Moldova și-a menținut multă vreme alfabetul latin, neacceptându-l pe cel slav. Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae* (pg. 152) consemnează o tradiție la români care spune că înainte de sinodul de la Florența, moldovenii, după exemplul celorlalte națiuni care își trag limbile lor din graiul roman, întrebuițau literele latine. Dar fiindcă la acel sinod Mitropolitul Moldovei trecuse de partea latină, urmașul său Teoctist, de neam bulgar, fost diacon al lui Marcu din Efes

Iliricul cuprindea inițial teritoriul de pe coasta răsăriteană a Adriaticii, adică Dalmația și Albania, extinzându-se apoi până la Marea Egee și Dunăre. A fost evanghelizat de apostolul Pavel (*Rom* 15,19; *Tit* 3,12). S-au ridicat numeroase scaune episcopale, legate între ele, dintre care se remarcă în secolul al III-lea cele două reședințe imperiale: Tesalonic, în răsăritul provinciei, și Sirmium în apus.

În secolul al V-lea, ierarhia era completă, provinciile bisericești corespunzând provinciilor civile. Iliricul Oriental cuprindea: Moesia, Dacia, Dardania, Pravalitana, Macedonia (metropola Tesalonic), Epir, Tesalia, Ahaia (metropola Corint) și Creta. Toate aceste provincii până în anul 378 au făcut parte din Imperiul Occidental. După înfrângerea de la Adrianopole, împăratul Grațian a împărțit Iliricul în două: Oriental și Occidental, cedând Iliricul Oriental, provizoriu, din motive militare, puternicului împărat al Orientului, Teodosie. Din acest moment, apare dorința episcopilor Constantinopolului de a-și impune hegemonia și asupra acestui teritoriu, deși trecuse numai temporar în administrația Imperiului de Răsărit. După trei ani, Iliricul Oriental se reunește cu cel Occidental, și revine în administrația Occidentului. După anul 395, mai exact după moartea lui Teodosie, Iliricul este din nou divizat, de data aceasta definitiv. Iliricul Răsăritean a revenit lui Onoriu, împăratul Orientului, cel Occidental lui Arcadie, împăratul Apusului.

Papa Damasus, cunoscând criteriul orientalilor de a-și adapta organizarea bisericească celei politice, pentru a-și salva drepturile patriarhale asupra acestui teritoriu și a-l împiedica să cadă sub influența episcopului Constantinopolului, deja la prima separare, către anul 381, a înființat Vicariatul Apostolic pentru Iliric, cu reședința la Tesalonic. Aceasta a fost, s-ar putea spune, prima Nunțiatură Apostolică. Papa administra prin vicarul său, mitropolitul de Tesalonic, acest teritoriu care începuse să fie râvnit de întâi-stătătorul "Noii Rome".

Măsura luată de Papa Damasus s-a dovedit a fi binevenită și eficace. Vreo patruzeci de ani, episcopii Constantinopolului nu s-au încumetat să se amestece în problemele Iliricului Oriental sau să facă pași în vederea sustragerii lui de sub autoritatea Romei. Prima încercare a făcut-o episcopul Attic, în 419, ocazia, din păcate, oferind-o chiar clericilor ilirici. Noul episcop de Patras, Perigan, nefiind acceptat de popor s-a transferat la Corint. Nu era conform canoanelor. Clerul din Corint s-a adresat Papei Bonifaciu cerând aprobarea transferului. Până să se intereseze Papa la Vicarul său din Tesalonic cum stau lucrurile, clerul din Corint s-a adresat episcopului din Constantinopol, Attic, ca să rezolve problema. Bucuros de

solicitare, acesta s-a și grăbit să convoace un sinod la Corint în care să fie dezbătut cazul. Informat de Vicarul său despre această încălcare a drepturilor sale, Papa a reacționat imediat, declarând nulă convocarea sinodului. Între timp episcopul Attic a avut grijă să obțină de la împăratul Teodosie al II-lea promulgarea unei legi în virtutea căreia toate divergențele ivite între episcopii din provinciile ilirice trebuie supuse pentru rezolvare episcopului Constantinopolului.

Legea promulgată pe 14 iulie 421 prevede, în prima parte, să se înlăture orice inovație și să se respecte toate canoanele ținute în trecut referitoare la toate provinciile Iliricului. În a doua parte a legii găsim o contradicție flagrantă: se introduce o noutate care contravine tuturor canoanelor anterioare. Se prevede ca divergențele să fie supuse judecății *"reverendissimului întâi-stăttor al orașului Constantinopol, întrucât acesta se bucură de prerogativa vechii Rome"*.

Mai interesantă decât contradicția este motivarea legii: fiindcă Constantinopolul posedă prerogativa vechii Rome. Progresul realizat după anul 381 era uriaș. Atunci, la Conciliul I din Constantinopol, se acorda episcopului de Constantinopol primatul de onoare, după cel care se cuvenea episcopului Romei, datorită faptului că orașul Constantinopol a devenit o nouă Romă, adică o nouă capitală imperială. Acum nu se mai pomenea de vreun primat de onoare, ci, simplu: episcopul Noii Rome se bucură de prerogativele vechii Rome. Politicul, umanul, elimina complet divinul, supranaturalul. Era rodul firesc al concepției dominante în Orient: fiindcă Biserica se identifica cu statul, importanța și prerogativele unui scaun episcopal erau dictate de importanța orașului în care se afla respectivul scaun episcopal.

Atentatul la jurisdicția patriarhală a Papei era prea fățiș și prea grav pentru ca Papa să-l treacă cu vederea. A acționat prompt pe două planuri: bisericesc și politic. Pe plan bisericesc, a trimis o scrisoare severă episcopilor din Iliric interzicându-le să se mai sustragă de la comuniunea și supunerea față de scaunul apostolic al Romei și să mai ceară ajutorul *"celor care nu recunosc nici o autoritate superioară"*. Pe plan politic, a intervenit la împăratul Occidentului, Onoriu, ca acesta să ceară de la împăratul Orientului, Teodosie II, nepotul lui Onoriu, anularea edictului. Ceea ce s-a reușit. Teodosie a retractat edictul, dar a dat toată vina pe episcopii ilirici care ceruseră ajutor, făcând apela episcopul Constantinopolului, fără a-l aminti pe acesta din urmă care, de fapt, ceruse promulgarea edictului. Mai mult, legea dată a fost inclusă în Codul lui Iustinian. În schimb, retractarea acestei legi nu a mai fost inclusă.

Au mai fost câteva încercări mai oculte ale episcopilor Constantinopolului de a interveni în problemele bisericești ale Iliricului, dar au fost stopate prompt de episcopii Romei.

Sub împăratul Iustinian, mitropolia de Salonic a pierdut calitatea de Vicariat papal, întrucât a participat la schisma lui Accaciu, episcopul Constantinopolului, la sfârșitul secolului al V-lea, începutul secolului al VI-lea. Funcțiile sale au fost preluate de episcopia Prima Iustiniana și alte scaune episcopale care primeau diferite însărcinări de la patriarhul Romei.

În continuare, invaziile barbare au făcut să dispară cele mai multe dintre vechile episcopii ale Iliricului, iar cele care au supraviețuit cu greu mai puteau menține legăturile cu episcopul Romei. De această situație a profitat împăratul iconoclast al Orientului Leon al III-lea Isaurul care în anul 733 a smuls Iliricul din jurisdicția episcopului Romei și l-a trecut în jurisdicția episcopului de Constantinopol. În plus a trecut în jurisdicția Constantinopolului Creta, Calabria și Sicilia. În total opt provincii bisericești, cuprinzând șapte zeci și una de dieceze. Aceasta pentru a-l penaliza pe Papa care condamnase iconoclasmul. Papii au protestat în repetate rânduri împotriva acestui abuz, dar în zadar. O bună parte din Iliricul Occidental, mai ales pe coasta Adriaticii, a continuat să rămână fidelă Romei. Restul Iliricului a urmat soarta Constantinopolului.

Roma nu a renunțat niciodată la jurisdicția asupra Iliricului. În anul 860, Papa Nicolae I îl orânduiește pe mitropolitul de Tesalonic *"more vetere"* (așa cum a fost în vechime) ca vicar al scaunului din Roma în provinciile Iliricului: Epir, Macedonia, Tesalia, Ahaia, Dacia ripensis, Dacia Mediteranea, Moesia, Dardania și Praevalitana.

Credința creștină a venit în Dacia lui Traian adică pe actualul teritoriu al României de la Roma, în formă și limbă latină. Dovadă e vocabularul creștin aproape în întregime de origine latină. Presupunând că apostolul Andrei a evanghelizat teritoriile țării noastre, el a rămas în comuniune cu fratele său Petru, episcopul Romei și i-a recunoscut primatul jurisdicțional. În felul acesta se poate vorbi de o lege sau de o credință strămoșească: o lege, o credință catolică, Romană.

Din punct de vedere bisericesc, teritoriile de la stânga Dunării, adică din Dacia lui Traian depindeau de episcopii de la sudul Dunării, adică din fosta Dacie aureliană, mai târziu Iliric, și prin ei de patriarhul Romei. Până la ocuparea de către bulgari, în Dacia Traiană se celebra liturgia în limba latină. Era una din liturgiile numite minore, pe care o celebra și Sfântul Nichita Remesianul (340-424) dincolo de Dunăre, în Iliric, adică